

QAZAQ UNIVERSITETI

Апталық
1948 жылдың
20 сәуірінен
шыға бастады

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ АПТАЛЫҚ ГАЗЕТ

WWW.FARABI.UNIVERSITY

№20 (2023) 18 МАМЫР 2026 ЖЫЛ

Студенттер АҚШ профессорынан дәріс алады

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев АҚШ-тың Уэйн университетінің профессоры, физика-математика ғылымдарының докторы, белгілі ғалым Уалбай Өмірбаевпен кездесті.

жатқан жұмыстардың нәтижелерін бөлісті. Сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықтың артуы оқу орнының ғылыми әлеуетін күшейтуге зор мүмкіндік беріп отырғанын жеткізді.

Кездесу соңында университет басшысы Уалбай Өмірбаевтың ҚазҰУ студенттері мен жас ғалымдарына арналған көшбасшылық дәрістерінің санын арттыруды ұсынды. Ректордың айтуынша, профессордың ғылыми ізденістері мен халықаралық деңгейдегі жобалары білім алушылар тарапынан ерекше қызығушылық тудырып отыр. Өз кезегінде Уалбай Өмірбаев ҚазҰУ зерттеушілерімен тығыз байланыста жұмыс істеп жатқанын айтып, алдағы уақытта да ортақ ғылыми бастамаларды бірлесе жүзеге асыруға дайын екенін жеткізді.

Нұрсұлтан ЖЕКСЕНБАЕВ

Тараптар қос жоғары оқу орны арасындағы әріптестік байланыстың қарқынды дамып келе жатқанын атап өтіп, алдағы жоспарларды пысықтады.

Басқосуда Жансейіт Түймебаев университеттің бүгінгі жетістіктеріне кеңінен тоқталып, математика, физика, химия, биология және жасанды интеллект салаларында атқарылып

жүргізіліп келеді. Кездесу барысында университет басшысы заманауи білім беру үрдістеріне сай келетін басым бағыттарға тоқталып, ақпараттық технологиялар мен фармацевтикалық зертханаларды дамыту, оқу процесін толық цифрландыру және халықаралық ынтымақтастықты тереңдету мәселелерін алға тартты. Сонымен қатар ЖОО басшысы академиялық ұтқырлықты кеңейту, қосдипломды білім беру және алмасу бағдарламаларының санын арттырумен қатар, филиал студенттері үшін бас университеттегі жетекші профессорлардың онлайн дәрістерін жүйелі ұйымдастыру қажеттігін жеткізді.

Жұмыс сапарының қорытындысы бойынша екіжақты ынтымақтастықты одан әрі тереңдетудің кешенді міндеттері белгіленді.

ликасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев пен Қырғыз Республикасының Президенті Садыр Жапаровтың тікелей қатысуымен ашылған тарихи жоба екенін еске салды.

Бүгінде мұнда бакалавриат пен магистратура бағыттары бойынша 12 іргелі білім беру бағдарламасы табысты жүзеге асырылып келеді. Олардың ішінде ең жоғары сұранысқа ие бағыттар қатарында «Құқықтану», «Менеджмент», «Компьютерлік инженерия» және «Шетел филологиясы» мамандықтары бар. Қазіргі таңда білім ор-

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Бішкек қаласындағы халықаралық филиалдың қызмет нәтижелерін бағалау және оның алдағы стратегиялық даму бағыттарын айқындау мақсатында арнайы жұмыс сапарымен барды.

Сапар аясында оқу ордасының басшысы филиал басшылығымен, оқытушы-профессорлық құраммен, қызметкерлер және студенттермен кеңейтілген кездесу өткізді.

Жиында Жансейіт Түймебаев филиалдың қарқынды даму динамикасына жоғары баға беріп, оның Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы білім беру мен ғылым саласындағы алтын көпірге айналған маңызды рөлін ерекше атап өтті. Өз сөзінде ректор бұл құрылымдық бөлімшенің 2022 жылғы 26 мамырда Қазақстан Респуб-

2-бет

«Самғау» қорымен меморандумға қол қойылды

3-бет

Жакен ТАЙМАГАМБЕТОВ: Алтай является прародиной человечества

5-бет

Әулие өнердің әділ сарбазы

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мен «Самғау» ғылыми-технологиялық бастамалар орталығы ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойды.

Аталған келісімге ҚазҰУ ректоры Жансейіт Түймебаевтың «Самғау» қорының басқарма төрағасы Төлеген Орашевпен ресми кездесуі барысында қол жеткізілді.

Құжат негізінде тараптар бірлескен ғылыми жобаларды жүзеге асырып, инновациялық әзірлемелерді коммерцияландыру бағытында ортақ жұмыстар жүргізеді. Сонымен қатар университет базасындағы ғылыми орталықтар мен зертханалардың әлеуетін тиімді пайдалану көзделіп отыр.

Оқу ордасының басшысы Жансейіт Түймебаев ҚазҰУ-дың жасанды интеллект, биология, медицина, ауыл шаруашылығы, жаңа технология бағыттары бойынша жетістіктеріне тоқталды. «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Самғау» қорымен меморандумға қол қойылды

ғалымдары түрлі салада инновациялық әзірлемелер дайындап, оларды өндіріске енгізуге дайын. Қазіргі таңда университетте зерттеушілер 100-ден астам ғылыми жобаны жүзеге асырды. Бүгінде аталған жобаларды коммерцияландыру бойынша жүйелі жұмыстар жүргізілуде», – деді ректор.

Кездесу соңында тараптар арнайы кешенді жұмыс жоспарын бекітіп, бірлесіп жұмыс істеуге уағдаласты.

Студенттер компания базасында тәжірибеден өтеді

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Dulan Yuke Environmental Tecnology Co.Ltd компаниясының басшысы Чэнь Бомен кездесу өткізді.

Тараптар ынтымақтастықты арттыру жөнінде пікір алысты. Жүздесуге «Достық Энерго» компаниясының басшысы Әсет Елшібаев және компания өкілдері қатысты.

Кездесу барысында ҚазҰУ, «Достық Энерго» және Dulan Yuke Environmental Tecnology Co.Ltd компаниясы арасында үшжақты ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды. Құжат аясында университет студенттері компания базасында өндірістік тәжірибеден өтіп, заманауи технологиялармен жұмыс істеу мүмкіндігіне ие болады. Сонымен қатар тараптар экология, энергетика, жасанды интеллект және IT бағыттары бойынша бірлескен ғылыми-

зерттеу жобаларын жүзеге асыруға уағдаласты.

Оқу ордасының басшысы Жансейіт Түймебаев университеттің ғылыми-инновациялық әлеуетіне тоқталып, ҚазҰУ-дың жасанды интеллект және ақпараттық технологиялар саласындағы жетістіктері туралы ақпарат берді. Сондай-ақ ректор ЖОО-да жүзеге асырылып жатқан цифрлық жобалар мен халықаралық бағдарламалардың нәтижелерін таныстырды.

Өз кезегінде компания басшысы Чэнь Бо: «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ғылыми әлеуеті мен заманауи білім беру жүйесі жоғары деңгейде дамығанына көз жеткіздік. Біз университетпен бірлесіп ғылыми-зерттеу жобаларын жүзеге асыруға, студенттердің кәсіби тәжірибе жинақтауына мүмкіндік жасауға және өндіріс пен ғылым арасындағы байланысты нығайтуға мүдделіміз», – деп атап өтті.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Синьцзян медицина университетінің проректоры Мукият Уласхан бастаған делегацияны қабылдады.

Синьцзян медицина университетімен ғылыми байланыс

Кездесуде тараптар медицина саласындағы өзекті мәселелерді қозғап, ортақ ғылыми жобаларды бірлесе іске асыру жолдарын талқылады. Сонымен қатар жас ғалымдарға қолдау көрсету және халықаралық ғылыми байланыстарды кеңейту бағытындағы ынтымақтастық мүмкіндіктері қаралды.

ЖОО басшысы Жансейіт Түймебаев ҚазҰУ базасындағы медицина және денсаулық сақтау факультетінің жетістіктері туралы ақпарат берді.

«Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың медицина факультетінде қазақстандық студенттермен қатар, шетелдік жастар да дәріс алуда. Университет бұл бағытта медицина саласы бойынша халықаралық талаптарға сай, сапалы білім беру ісін табысты жалғастырып келеді. Сондай-ақ ҚазҰУ қалашығының II даму жоспары аясында жаңа университеттік емхана бой көтереді. Бұл нысан білім алушы жастардың

тәжірибе жинақтауына мол мүмкіндік береді», – деді ректор.

Өз кезегінде Мукият Уласхан ҚазҰУ-мен бірлескен жобаларды жүзеге асыруға қызығушылығын жеткізді. «ҚазҰУ – Орталық Азиядағы жетекші оқу орындарының бірі. Біз медицина ғылымы мен білім беру саласында тәжірибе алмасуға мүдделіміз. Алдағы уақытта студенттер мен жас ғалымдардың академиялық байланысын күшейтіп, өзара тиімді ынтымақтастықты жаңа деңгейге көтереміз деп сенемін», – деді проректор.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің студенттері Ташкент қаласында өткен «ШЫҒ-НЫҢ болашақ инженерлері» халықаралық фестивалінде үздік нәтиже көрсетіп, беделді байқаудың бас жүлдесін иеленді.

Жеңімпаз студенттерді университет басшысы Жансейіт Түймебаев арнайы құттықтады. Халықаралық додада ҚазҰУ жастары Қазақстанның абыройын асқақтатып, инженерлік білім мен инновациялық ойлау деңгейінің жоғары екенін дәлелдеді.

Беделді байқаудың бас жүлдесін иеленді

Фестивальға сегіз мемлекеттен келген командалар қатысып, қазылар алқасына 22 стартап-жобаны ұсынды. Инновациялар мен стартап-жобалар байқауында ҚазҰУ-дың механика-математика факультетінің «Робототехникалық жүйелер» білім беру бағдарламасының студенттері Рамазан Нәлібек, Мәдина Ғабиденова, Мейір Срайлов және Әли Тынымбаев I орынға ие болды. Олардың заманауи инженерлік шешімдерге негізделген жобасы инновациялық мазмұ-

ны, болашаққа бағытталуы және тәжірибелік тұрғыдан тиімділігі үшін жоғары бағаланды.

Сонымен қатар ҚазҰУ студенттері техникалық сайыстарда да белсенді өнер көрсетті. Дархан Рафик, Ринат Мұсаев және Мәди Төлеутаев дрондар олимпиадасында бақ сынаса, Дарын Нұралы робототехника олимпиадасында университет намысын қорғап, бағдарламалау мен құрастыру саласындағы жоғары шеберлігін танытты.

Жеңімпаз студенттердің ғылыми жетекшісі – Механика кафедрасының аға оқытушысы, PhD Балжан Ахметова.

Нұрсұлтан БАЗАРБАЙҰЛЫ

В рамках цикла встреч с ведущими учеными, приуроченного ко Дню науки Казахстана, в научной библиотеке КазНУ имени аль-Фараби состоялась лекция доктора исторических наук, профессора, академика НАН РК, Члена Национального совета по науке и технологиям при Президенте Республики Казахстан Жакена Кожамбетовича Таймагамбетова на тему «Палеолит Казахстана и работы Международной археологической экспедиции». Лекция собрала молодых археологов-исследователей, докторантов и магистрантов исторического и филологического факультетов. На встречу с академиком были приглашены также исследователи с факультетов востоковедения, философии и политологии университета.

Ученого с мировым именем представил слушателям член Правления – Проректор по научно-инновационной деятельности Маргулан Ибраимов. Жакен Таймагамбетов – исследователь и первооткрыватель более 300 памятников палеолита в разных регионах, среди которых – Кошкүрган, Шоктас, Кызылтау, Мугалжары, Арал, Узен, Майбулак, Ушбулак и т.д. получили известность. Им получены абсолютные даты для стратифицированных памятников палеолита, благодаря которым доказано, что территория Казахстана была заселена первочеловеком 1 млн лет назад.

Являясь главным научным сотрудником Национального музея РК и академиком НАН при Президенте РК, он внес неоценимый вклад в доказательство того, что территория Казахстана была заселена первочеловеком еще 1 млн лет назад. Его заслуги отмечены государственными наградами, включая орден «Парасат» и японский орден «Восходящего солнца. Золотые лучи» от имени Императора Японии. Лауреат премии Ч.Ч.Валиханова. За вклад в развитие науки и образования страны Председатель Правления – Ректор КазНУ имени аль-Фараби Жансеит Туймебаев наградил академика Ж.К. Таймагамбетова золотой медалью «Аль-Фараби».

Ученый-археолог презентовал лекцию на красочных фото-слайдах и начал с представления и характеристики Археологической карты Казахстана. В ходе лекции академик представил результаты масштабных исследований последних десятилетий. Особое внимание было уделено раннепалеолитическим комплексам Кызылтау в Жамбылской области и всемирно известной стоянке имени Ч. Валиханова. Лектор интересно рассказал о раскопках пещеры Таттыбулак и находках многочисленных каменных орудий труда, о трудностях раскопа дальнего зала пещеры. Он продемонстрировал уникальные находки: нуклеусы из халцедона, древние очаги и орудия труда, свидетельствующие об активной хозяйственной деятельности древних людей.

Надо отметить, что академик Жакен Таймагамбетов руководитель международных археологических экспедиций: 1) Казахско-Германской с участием специалистов из США, Германии, Италии, Румынии, Бельгии, Австралии, Японии, Бразилии, Индии, Греции, Англии, Испании (с 2015г. по н.в.). 2) Казахско-Российской экспедиции (с 1992 г. по н.в.). 3) Казахско-Японской экспедиции (с 2017 г. по н.в.).

— Я занимался археологией по всему Казахстану и его окрестностям, работал в Кыргызстане, Узбекистане, Туркменистане и на значительной части российского Алтая и в Сибири. — Академик начал лекцию с рассказа о своём многолетнем опыте в археологии. - В результате я пришёл к выводу, что найденные артефакты представляют собой каменные орудия труда, созданные человеком несколько сотен тысяч лет назад. Однако природа так же внесла свой вклад.

Если обратиться к истории, то можно вспомнить, что Дарвин утверждал, что человек произошёл от обезьяны. Однако его теория немного изменилась. Дарвин говорил, что неандертальцы были представителями вида *Homo neanderthalensis*, а современные люди — *Homo sapiens*. Большинство костных останков неандертальцев было найдено в Европе. Возникает вопрос, куда исчезли неандертальцы, если они действительно существовали. Когда российские архео-

Жакен ТАЙМАГАМБЕТОВ, академик

Алтай является прародиной человечества

логи работали в Денисовской пещере на Алтае, где я также принимал участие, была обнаружена фаланга подростка. После более чем десяти лет исследований генетиками и археологами выяснилось, что фаланга принадлежала девочке-подростку, мать которой была неандерталкой, а отец — хомосапиенсом. Таким образом, неандертальцы и хомосапиенсы могли ассимилироваться. В ДНК каждого человека присутствует около 2% неандертальских генов. Геном «денисовского» человека был найден в Тибете и Юго-Восточной Азии. Теперь предстоит провести серию палеоантропологических исследований, чтобы подтвердить эту гипотезу.

Казахстанский археолог Хасан Алпысбаев открыл множество стоянок. Артефакты, найденные в Кызылтау (длина — 40 км, ширина — 5-6 км), лежат на поверхности. В сотрудничестве с японской экспедицией под руководством Куни Такэ Саду, Хасан Алпысбаевич обнаружил стоянку Карасу (ныне — стоянка имени Чокана Валиханова), расположенную на границе Жамбылской и Туркестанской областей. В этой котловине были обнаружены артефакты, найдены каменные изделия. При раскопках на глубине до 6 метров Хасан Алпысбаев выявил пять культурных слоёв. Самый нижний слой залегал на глубине 5.20 см.

Сейчас я продолжаю раскопку с японскими археологами. Поскольку река Арыстанды уже высохла, мы прокопали до глубины 10 метров, и это все вручную. Мы углубились до 10 метров исключительно ручным трудом и обнаружили ещё три культурных слоя. Эта стоянка, единственная в Казахстане с девятью культурными слоями, относящимися к эпохе позднего палеолита, да-

тируется радиоуглеродным анализом не старше 25 тысяч лет.

Причина, по которой девять культурных слоёв оказались в одном месте, заключается в том, что стоянка расположена в низине. Ветры с Кызылкума быстро засыпают её эоловыми отложениями. Люди жили здесь, оставляли каменные изделия и мастерские, затем приходили снова, поскольку рядом находился халцедон. Во время раскопок на месте наших прежних работ, начатых в 1983 году, мы обнаружили новые слои стоянки. Работать здесь особенно сложно летом. Артефакты мы хранили в пронумерованных пакетиках, где указано их расположение.

Сейчас мы находимся в Буйрек-Бастаубулак в Жамбылской области, недалеко от села Тамды. На глубине двух метров найдены остатки костра и пластины длиной 18-20 см. Также работал в Туркестанской области, в 70 км от Шымкента, с немецкими археологами в рамках Европейского гранта. Пещера Таттыбулак, которую посещала экспедиция Хасана Алпысбаева в 1959 году, труднодоступна, поэтому тогда раскопки не проводились. В 2017 году Институт археологии имени Алкея Маргулана обнаружил здесь средневековые слои и эпоху железа. Однако в обвале мы нашли артефакты каменного века, что вынудило нас приостановить работы.

Пещера Таттыбулак уникальна тем, что использовалась человеком с эпохи палеолита до Средневековья. Она очень большая. Первоначально возраст пещеры был определён в 48 тысяч лет, но теперь, с помощью оптико-люминесцентного анализа, он установлен в 99 тысяч лет. Это единственная пещера в Казахстане с таким древним возрастом, и я полагаю, что предстоит провес-

ти более детальные исследования и продолжить раскопки.

С 1992 года я сотрудничаю с российской экспедицией. В 2016 году в Зайсанском районе Восточно-Казахстанской области вместе с Антоном Анохиным мы обнаружили уникальную стоянку Ушбулак. Стоит отметить, что в этом районе, неподалеку от поселка Шиликты, наш коллега Абдеш Тулебаев нашел знаменитую «Алтын Адам». К сожалению, не завершив начатое, он ушел из жизни, но его ученики, вероятно, продолжат его дело.

В 30 километрах от Шиликты, в предгорьях Сауыр, мы нашли стоянку первобытного человека, которую назвали Ушбулак. В прошлом эта долина была границей с Китаем. Мы пока не выяснили, был ли здесь родник или это было побережье большого озера. Длина долины Шиликты превышает 35 километров, а высота над уровнем моря составляет более 1200 метров. В долине три родника, что и дало ей название Ушбулак. Именно на этих родниках были найдены много артефакты. Оказалось, что люди жили на этом месте более 51 тысячи лет назад.

В долине расположено множество сакских курганов, однако многие из них подверглись разграблению. В ближайшее время состоится конференция, на которой планируется обсуждение вопросов защиты этих исторических объектов. В Казахстане все археологические памятники находятся на поверхности. Находки позднего палеолита крайне редки — их можно пересчитать по пальцам. Мои ученики, исследуя район Узынагаша, обнаружили серию стоянок каменного века. Ранее была найдена стоянка Майбулак, расположенная в 40 километрах от этого места. К сожалению, земля в том районе оказалась

в частных руках, и теперь на её месте возведена ферма, что делает дальнейшие раскопки невозможными. Недавно, в 2022 году, наша экспедиция открыла стоянку первобытного человека, названную Тыкенекты, на перевале Кокпек в Алматинской области. Сейчас мы продолжаем раскопки в надежде найти артефакты позднего палеолита, а также стоянки более древних периодов.

Казахстан в эпоху каменного века служил важным маршрутом для миграции древних людей. Учёные полагают, что Алтай является прародиной человечества. Находки российских археологов в Денисовской пещере на Алтае подтверждают, что распространение и появление *Homo sapiens* началось именно с этого региона. Отсюда люди отправлялись в Европу, а оттуда возвращались обратно. Поэтому исследователи всего мира ищут останки древних людей именно в пещерах, где могут быть обнаружены как кости ископаемых животных, так и следы жизнедеятельности первобытных людей. Ограниченное пространство пещер повышает шансы на успешные археологические находки. В связи с этим мы сотрудничаем с казахско-французским центром и начали исследования в пещере Кара-Унгур в этом году.

Говоря о последних экспедициях 2025 года, Жакен Кожамбетович отметил важность применения новых технологий. По его словам, использование аэрофотосъемки и картографирования с помощью дронов на стоянке Тикенекты позволило выйти на новый уровень точности исследований. Комментируя находки в районе Бозжыра на Мангистау и стоянки Ушбулак-1 в Шиликтинской долине, лектор подчеркнул, что стратиграфические данные и артефакты из этих регионов позволяют вписать историю Казахстана в глобальный контекст развития человечества в эпоху начального верхнего палеолита.

Встреча завершилась активной дискуссией, в ходе которой молодые исследователи смогли получить ответы на вопросы о современных методах исследований и перспективах международной коллаборации в археологии.

Бүгінде кедейлік пен табыс теңсіздігі мәселесі әлемдік қауымдастықтың ғана емес, Қазақстан қоғамының да күн тәртібіндегі өзекті әлеуметтік-экономикалық мәселенің бірі. Әсіресе өңірлер арасындағы даму айырмашылығы, халық табысының әркелкілігі, еңбек нарығындағы теңсіз мүмкіндіктер және әлеуметтік қолдау тетіктерінің тиімділігі елдің орнықты дамуына тікелей әсер етеді. Осыған байланысты ғылыми негізделген зерттеулер мен тәжірибелік шешімдердің өзара байланысы ерекше маңызға ие.

Осы бағытта Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-да Р23489032 гранттық жобасы аясында «Қазақстан өңірлеріндегі табыс теңсіздігі және халықтың кедейлігі: өлшемдер, құрылымдық детерминанттар және әлеуметтік саясат» тақырыбында дөңгелек үстел өтті. Іс-шара ғылыми қауымдастық, халықаралық ұйымдар, мемлекеттік органдар және сарапшылар арасындағы мазмұнды пікір алмасу алаңына айналды. Дөңгелек үстелдің басты мақсаты ел өңірлеріндегі кедейлік пен табыс теңсіздігін бағалаудың заманауи тәсілдерін талқылау, олардың құрылымдық себептерін анықтау және әлеуметтік саясатты жетілдіруге бағытталған ұсыныстар әзірлеу болды.

Жиынның маңыздылығы оның серіктестік сипатында айқын көрінді. Дөңгелек үстелге Дүниежүзілік банк өкілдері, мемлекеттік мекемелердің мамандары, жоғары оқу орындарының ғалымдары мен зерттеушілері қатысты. Бұл өз кезегінде ғылым мен тәжірибенің, академиялық талдау мен нақты мемлекеттік саясаттың тоғысуына мүмкіндік берді. Әлеуметтік теңсіздік сияқты күрделі мәселені шешу бір ғана мекеменің немесе бір ғана сектордың міндеті емес. Ол үшін университеттердің ғылыми әлеуеті, халықаралық ұйымдардың тәжірибесі, мемлекеттік органдардың нақты деректері мен басқарушылық шешімдері бір арнаға тоғысуы қажет.

Дөңгелек үстел барысында Дүниежүзілік банктің Еуропа және Орталық Азиядағы кедейшілік және теңсіздік мәселелері бойынша аға экономисі Метин Невилер Қазақстандағы кедейлік пен теңсіздікті бағалауға арналған баяндама жасады. Оның баяндамасында әлеуметтік прогресті өлшеу, қол жеткізілген нәтижелерді бағалау және шешімін күткен мәселелерді анықтау бағыттары қарастырылды. Мұндай халықаралық сараптамалық көзқарас Қазақстандағы өңірлік теңсіздік мәселесін жанандық тәжірибемен салыстыра отырып талдауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар ҚазҰУ-дың Экономика кафедрасының профессоры, экономика ғылымының докторы Болат Мұхамедиев шағын және орта кәсіпкерліктің Қазақстан өңірлеріндегі кедейлік пен табыс теңсіздігіне әсерін модельдеу және бағалау мәселелеріне тоқталды. Бұл бағыттың маңы-

Ғылым мен тәжірибе үндестігі

зы зор, себебі шағын және орта бизнес өңірлік жұмыспен қамтуды арттырудың, халық табысын көбейтудің және жергілікті экономиканы жандандырудың негізгі тетіктерінің бірі болып саналады.

Іс-шарада ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының өкілдері де маңызды мәселелерді ортаға салды. Мейрамбек Жұмаділдин мен Самал Керейбаева тұрмыс деңгейі статистикасы және Қазақстан халқының табыстарын саралаудың негізгі көрсеткіштері бойынша баяндама жасап, ресми статистикалық деректердің әлеуметтік саясатты қалыптастырудағы рөлін атап өтті. Кедейлік пен теңсіздікті төмендету үшін ең алдымен нақты әрі сенімді деректер қажет. Себебі сапалы статистикасыз тиімді шешім қабылдау мүмкін емес.

ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Экономика институты директорының ғылым жөніндегі орынбасары, профессор Зәуре Чуланова Қазақстандағы еңбекақы деңгейіндегі өңірлік және салалық теңгерімсіздіктер мәселесін көтерді. Бұл тақырып халық табысының қалыптасуына тікелей әсер ететін маңызды факторлардың бірі. Еңбекақыдағы айырмашылықтар тек жеке азаматтардың табыс деңгейін ғана емес, өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуын, көші-қон үдерістерін және еңбек нарығындағы тұрақтылықты да айқындайды.

Әлеуметтік саясаттың практикалық қырлары да назардан тыс қалған жоқ. ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі Әлеуметтік көмек департаменті директорының орынбасары Әсия Құрманқұлова халықты әлеуметтік қолдау саласындағы мемлекеттік саясаттың қазіргі жағдайы мен негізгі бағыттары туралы баяндады. Бұл баяндама кедейлікті төмендету тек экономикалық өсіммен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік қорғау жүйесінің тиімділігімен де байланысты екенін көрсетті.

Жиында сондай-ақ AlmaU зерттеуші-доценті, PhD Жансая Серікқызы экономикалық өсу мен табыс теңсіздігінің өзара байланысы және өңірлік айырмашылықтар мәселесін талдады. Ал докторант Анар Исмағұлова Қазақстандағы көпөлшемді кедейлік пен инфрақұрылымдық тең-

сіздік мәселелеріне тоқталды. Бұл баяндамалар кедейлікті тек табыс деңгейімен ғана өлшеу жеткіліксіз екенін көрсетті. Білім беру, денсаулық сақтау, тұрғын үй, инфрақұрылым, сапалы қызметтерге қолжетімділік сияқты факторлар да халықтың өмір сапасын анықтайтын маңызды көрсеткіштер болып саналады.

Дөңгелек үстелдің мазмұны БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарымен тығыз байланысты болды. Атап айтқанда бұл іс-шара 1-мақсат – кедейлікті жою, 8-мақсат – лайықты жұмыс және экономикалық өсу, 10-мақсат – теңсіздікті азайту, сондай-ақ 17-мақсат – тұрақты даму жолындағы серіктестік қағидаттарымен үндеседі. Кедейлік пен табыс теңсіздігін төмендету тек экономикалық міндет емес, ол әлеуметтік әділеттілікке, адами капиталды дамытуға және қоғамдағы тұрақтылықты нығайтуға бағытталған кешенді саясатты талап етеді.

Аталған дөңгелек үстел осы тұрғыдан алғанда ғылым мен тәжірибе арасындағы нақты байланыстың жарқын үлгісі болды. Бір жағынан, ғалымдар мен зерттеушілер өңірлік теңсіздіктің себептерін ғылыми тұрғыдан талдаса, екінші жағынан, мемлекеттік органдар мен халықаралық ұйымдар нақты саясаттық құралдар мен тәжірибелік шешімдерге назар аударды. Мұндай диалог әлеуметтік-экономикалық саясаттың сапасын арттыруға, деректерге негізделген шешімдер қабылдауға және қоғамның әл-ауқатын жақсартуға ықпал етеді.

Қорытындылай келе, ҚазҰУ-да өткен дөңгелек үстел Қазақстан өңірлеріндегі кедейлік пен табыс теңсіздігін төмендетуге бағытталған маңызды ғылыми-сараптамалық алаңға айналды. AP23489032 жобасы аясында ұйымдастырылған бұл іс-шара әлеуметтік саясатты жетілдіру, өңірлік дамудағы теңсіздікті азайту және тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу жолындағы көпжақты серіктестіктің маңызын тағы бір мәрте дәлелдеді.

Ғылым мен тәжірибе үндескен жерде ғана нақты шешімдер қалыптасады. Ал мұндай серіктестік Қазақстанның инклюзивті, әділетті және тұрақты дамуына берік негіз бола алады.

Ғалия ДӘУЛИЕВА,
Гүлмира АНДАБАЕВА

Қазіргі таңда қоғамда экологиялық мәдениетті қалыптастыру – мемлекеттің бүгінгі әлеуметтік маңызды міндеттерінің бірі. Ғаламдық экологиялық мәселелер күннен-күнге қордаланып отырған қазіргі жағдайда жастардың экология және тұрақты даму қағидалары бойынша күнделікті өмір сүру салтын жан-жақты нақтылап, экологиялық білім алу арқылы экологиялық сана мен мәдениетті қалыптастырудағы рөлін, әсіресе ҚазҰУ-дың Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО кафедрасында атқарылып жатқан іс-шаралар бойынша байқауға болады. Таяуда менің педагогикалық тәжірибе жетекшісі ретінде «Экология» мамандығының 1-курс докторанттарына педагогикалық және психологиялық бағытта жол көрсетіп, нұсқауыммен екі бірдей ашық тәрбие сағатының өткенін атап өтуге болады.

ТДМ: жас докторанттардың көзімен

Алдымен докторанттар үш тілде тұрақты дамудың бір бағыты – гендерлік саясат негізінде «Әйелдердің ғылымның тұрақты дамуына қосқан рөлі» тақырыбында тәрбиелік іс-шараны дайындап, ғылымдағы әйелдердің рөлі туралы түсінікті қалыптастыру, гендерлік теңдік идеяларын нығайту, ойлау, талдау және өз пікірін ғылыми көзқараста білдіру дағдыларын дамыту мақсаттары аясында әзірлеген қызықты баяндамалары көпшілікті сүйсіндіре білді. Білім алушыларға кафедраның оқытушы-профессорлар құрамы түрлі сұрақтар қойып, шағын талқылаулар да ұйымдастырылды. Бұл тәсіл олардың тақырыпқа қызығушылығын арттырып, өз көзқарасын ашық білдіруге мүмкіндік берді. Сонымен қатар білім алушылар әйелдердің ғылымдағы орны туралы ақпараттарды шетелдік және отандық мағлұматтармен салыстырып, қазақ әйелдерінің де ғылыми жетістіктерге жету жолындағы еңбегі арқылы ғалым әйелдерге деген құрмет сезімін қалыптастыруға үлесін қосқандай болды.

Одан кейін «Тұрақты даму мақсаттары бойынша жастардың экологиялық мәдениеті» тақырыбында екінші ашық тәрбиелік іс-шара өтті. Іс-шара 3-курс бакалавриат студенттеріне арналды. Ашық тәрбие сағатына университет оқытушылары мен еркін тыңдаушылар қатысты. Бұл тұрақты даму және экологиялық білім беру мәселелеріне қатысты академиялық ортада жоғары қызығушылықтың бар екенін көрсетті. Іс-шара интерактивті форматта және үш тілде өтті. Сабақ кең аудиторияны қамтып қана қоймай, пікір алысуға ашық алаң қалыптастыруға мүмкіндік берді. Бағдарлама аясында заманауи және өзекті тақырыпқа презентация жасалды: «Эко-Алматы: саналы өмір салтына арналған нұсқаулық», «Жастардың экологиялық

мәдениеті: күнделікті тәжірибе және әлеуметтік рөлі» және «Жастардың экологиялық өмір салты». Баяндаманы Әсел Қобланова, Диана Ахметжанова, Елнұр Арифзаде, Арман Жұмажанов, Ерлан Сәдуақасов және Әсем Шаймаханова жасап, ашық түсіндіре алды.

Докторанттар педагогикалық практика барысында алған білімдері бойынша жоғары дайындық деңгейін, кәсібилігін және материалды сенімді меңгергенін көрсетті. Олардың баяндамалары өзектілігі, мазмұндылығымен және практикалық бағыттылығымен ерекшеленіп, аудиторияның үлкен қызығушылығын тудырды. Қатысушылар үшін ерекше қызығушылық тудырған бөлім экологиялық мәдениет пен тұрақты даму мақсаттарына арналған интерактивті ойын болды.

«Экология» мамандығының 1-курс докторанттары осындай іс-шараларды ғана емес, ғылыми жетекшілерімен бірлесіп ашық дәріс, лаборатория және семинар сабақтарын өтіп, педагогикалық білімдерін кеңейтіп қана қоймай, экологиялық мәдениет пен жауапкершілікті және азаматтық белсенділікті қалыптастыру жолдарын сәтті көрсете білді. Аталған іс-шаралар Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО кафедрасының болашақ эколог кадрларын даярлаудағы ілгерілеудің бар екенін тағы бір дәлелдеді.

Асқан ҚҰТЖАН,
Тұрақты даму бойынша
ЮНЕСКО кафедрасының
доценті, т.ғ.к.

Әдебиетіміздегі қара қылды қақ жарар әділ сыншы, сол тұрашылдығымен кейде туғанына да жақпай жүретін майталман әдебиеттанушы – Әмірхан Меңдеке.

Сыншы әділ болмаса болмайды. Бұра тарту, көңілжықпастыққа салыну, сипай қамшылап өте салу, нашар туындыны көпе-көрінеу көтермелеу, керісінше, жақсы шығарманың лайықты бағасын бермеу – өзін-өзі сыйлайтын сыншы үшін өліммен тең. Сондықтан сын жазатын адам ең алдымен әділ де адал болуы керек. Содан кейін барып оның кәсіби әдебиетшілігін, жазу шеберлігін, байқампаздығын, көрегендігін, қырағылығын, тағысын тағы дарын-қабілеттерін даралай түссек болады. Осының бәрі бола тұра, бойында әділдік, сөз өнеріне деген адалдық болмаса, оның үлкен сыншы болып қалыптасуы қиын.

Мен Әмірхан Меңдеке ағамен «Жас Алаш» газетінде, сосын Ұлттық аударма бюросында қаншама жыл қатар қызмет еттім. Яғни жазған зерттеулері мен мақалаларын оқып қана қоймай, оны адам ретінде де жете тани түсуге мол мүмкіндігім болды. Сонда ол кісінің қай мәселеге де сын көзімен қарауға тырысатыны, әдепкі көзқараспен назар салғанда «екі жердегі екің төрт болатыны» секілді түсінікті жайттың өзіне күмәнмен үңіліп, астарына бойлауға ұмтылатыны аңғарылатын.

Әрине, Ә.Меңдеке өмірде, қоғамда кез келген адамның пікірімен санасуға, тыңдауға, талқылауға құмбыл. Кейде тіпті «сіздікі жөн шығар» деп «жеңіле» салуы да ықтимал. Ал шығармашылыққа келгенде, ұлтқа, халыққа, өнерге пайда-зиянына қатысты өңгіме туғанда – оны танымай қаласыз! «Екі туып бір қалғаны» болса да, айтқанынан қайтпай, қатады да қалады. Өйткені Әмірхан Меңдеке үшін уақытында айтылмаған әділ сөздің, дер кезінде жазылмаған өзіндік пікірдің құны көк тиын. Ол кісінің ұстанымынша, «кемшілікті айту айып емес, қайта жанашырлық». Расында да, бір адамның көңіліне қараймын деп, бүкіл сөз өнерін, әдебиетті, қоғамды былғауға бола ма? Одан да бір ғана адам ренжісін. Әдебиетке нұқсан келмесін. Көмейге келген пікірді кері жүту жөн емес, ол – мөкүрік. Ал жекелеген адамдардың реніші екі-үш күннен кейін басылар, оңаша қалып ойланар. Кейбіреуі тіпті сырттай ғайбаттар да. Ол – әркімнің арына байланысты нәрсе. Сыншылықпен айналысқан адам ондай-ондайға дайын болмаса да болмайды.

Әмірхан Меңдеке – ондайға қашанда дайын қаламгер. Себебі сын болған жерде реніш болмай тұрмайтынын түсінеді. Оның үстіне бізде қазір сын қабылдау мәдениеті де төмен. Мен әлдебір жұмыспен өткен ғасырдың 80-жылдарындағы қазақ баспасөзін шолып шыққанмын. Сонда Рамазан Тоқтаровтың «Ғасыр наны» деген романын «Қазақ әдебиеті» газетінің айқара бетінде Ақселеу Сейдімбек, Кәдірбек Сегізбай, Дүкенбай Досжан тәрізді жазушылар ашық сынап тастағанын оқыдым. Газеттің келесі санында Р.Тоқтаровтың уәжі жа-

Әулие өнердің әділ сарбазы

рық көрген. Сонда, байқап отырсам, сынаушылар да артық кетпеген, автор да өзін сынаған-дарға реніш білдіріп бұрқылдамаған. Бәрі де шығарманың идеясына, сапасына, көркемдік деңгейіне қатысты қызу пікір алмасқан. Жеке бастың емес, әдебиеттің дүниесі, сөз өнерінің мәселесі деп қараған.

Қазір сынға осылай жаймашуақ қарайтын автор көп пе? Керісінше, сын жазған адамды ғұмырлық дұшпан тұтып, жау санап, оның жазғандарынан кемшілік іздеп, қалайда сүріндіруге, осал жерін тауып омақастыруға ұмтылып жүретіндердің аз еместігін аңғарып қаламыз. Демек, «Топ шеңгелге келсең кел, өзіңе өзің сенсең кел» дегендей, сын жанрына қандай бопсаға да қаймықпай шыдайтын «қарағайға бітер қарсы бұтақтар», яғни сөз өнерінің нағыз адал жауынгерлері ғана тәуекел етсе керек.

Оның үстіне қазір сын жазуда, шығарма деңгейін бағалауда оңай емес. Бүгінгі ақын-жазушылар жазу техникасын керемет меңгеріп алған. Бір қарағанда, өте сауатты жазылады, сөз-сөйлеміне тиісе алмайсың, идеясы да дұрыс секілді, оқырманды да оқуға жетелеп отыратындай. Бірақ... кейде әйтеуір бірдеңе жетіспей тұрады. Ол не? Міне, осыны нағыз сыншы тап басып аңғарады, біздің өреміз жетпей тұрған, таппай тұрған кемшілікті деп табады. Ол – шығармада жанның жоқтығы.

Әмірхан Меңдеке өз талдау мақалаларында осыған ерекше мән береді. Яғни шығарма тәуір жазылған, оқылады, бірақ жан жоқ. Жүрегіңді қозғамайды, лүп еткізбейді. Себебі «апырмай, әне бір тұсында күшті тауып кеткен екен-ау, мынау бір айтылмай жүрген, біз ескермеген нәрсе екен-ау» дейтіндей оқшау ой, елжіретер ештеңе жоқ. Яғни әдебиеттің дүниесі емес, таза машықтың нәтижесі. Мұндай нәрсені әдебиет деуге бола ма? Әрине, болмайды. Ә.Меңдекенің күресетін кемшіліктері – осындай сырт көзге білінбейтін «литературщина» мен халтура. Мұндайға жаны қас сыншы сын садағын аямай түйрейді.

Қазір бізде сынның екі түрі қалыптасып барады. Бірі – ақын немесе жазушы әлдебір мерейлі жасқа толғанда жазылатын жаппай мадақ-одалар. Екіншісі – қайнағасының атын атамайтын әдепті келінше ешкімнің аты-жөнін атап көрсетпестен, «кейбір авторлар...» деп басталып, солай бірсарынды да солғын стильде жазылатын сынсымақтар. «Бұл кісі кімді меңзеп отыр, не айтқалы отыр?» деп өзіңнен-өзің балгерге айнала жаздап, аңырып отырасың.

Әмірхан Меңдеке айтарын ашық айтып, сын қарауылына іліккен автордың аты-жөнін атап, өзі аңғарған кемшіліктерін қадап-қадап көрсетіп жазады. Өйткені оның басты мақсаты – әдеби туындының лайықты ба-

ғасын беру. Сол ғана, басқа ештеңе де жоқ. Нашар ма – несімен нашар екенін дәлелдеп беру, ашып айту. Мықты шығарма ма – несімен ерекше, несімен мықты екенін талдап-таразылап, көрсетіп беру.

Адал сыншының бірі, бірі ғана емес, бірегейі – Әмірхан Меңдеке. Ол мақалаларына өзі талдап отырған шығармадан үзінді (цитата) келтіруге аса әуес емес. Келтіргеннің өзінде аса қажетті тұстарында, оқырманға автор сөйлемінің өзін оқытып барып таразыламаса болмайтын кездерде ғана ұсынады. Оның өзінде бірер сөйлеммен ғана шектеледі. Ал қазіргі кей сыншының он бет мақаласын оқысаң, соның жартысы цитатамен-ақ толып жатады. Ал Ә.Меңдекенің цитатаға әуес болмайтын себебі – біріншіден, ол оқырманға да жауапкершілік артады, қажетті үзіндіні оның өзінің тауып оқуына емеурін білдіреді, екіншіден, онсыз да қат бет, қауырт уақытты сол үзіндідегі ойды талдауға, идеяны ұғынуға, автор мақсатын жеткізуге жұмсағанды жөн көреді.

Бұл күнде сыншыларымыздың дені жалпылама сынға құмар. Ал Ә.Меңдеке әр мақаласында нақты бір міндетті көздейді. Мына шығарманы жазуға авторды не мәжбүрледі, не түрткі болды, оның бүкіл жан-жүрегіне неге басқа емес, осы мәселе, осы тақырып, осы уайым тебіренетті? Бұған не себеп? Жазушы да – қоғамның бір бөлшегі, оны осы идеяға берілуіне айналадағы өзгерістер, оқиғалар, көңіл күй әсер етті ме? Міне, осылай әр шығарманың туу себептері, соған жетелеген әлеуметтік мотив-түрткілер, автордың тұлғалық ерекшеліктері мен бойындағы шығармашылық құбылу-жетілу-даму үдерістері – Ә.Меңдеке сынды нағыз сыншы микроскоппен үңілетін ұңғыл-шұңғылдар.

Басқасы басқа, оның бір ғана сөйлемді аса көлемді арнайы бір мақалаға жүк етуі керемет емес пе? Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» эпопеясынан қысқартылып кеткен бір ғана сөйлемін талдайды, оның неге қысқартылғанын сөз етеді, сол кездегі солақай

саясатты, біліксіз басшыларды, әдебиет пен өнер табиғатын түсіне алмайтын шолақ ойлы шенеуніктердің тайыздығын сынады. Шығармашылық адамына рухани жалғыздық мәселесіне тереңдейді, жалпы жалғыздық философиясына үңіледі.

«Балталасаң бұзылмайтын-дай боп әбден орнығып қалған әдеби схема бойынша, қазақ қаламгерлерінің дені адам жанының қайшылығын қоғамнан, қоғамның қайшылықтарынан іздейді. Біздіңше, қазақ әдебиетінің үлкен қасіреттерінің бірі де осы», – деп жазады Әмірхан Меңдеке «Бақи қоймас фәнидің мінін көрмей» атты мақаласында («Жалғыздық, сені қайтейін...» кітабы, 130-бет).

Сыншы үшін мол білімнің орны ерекше. Ә.Меңдеке – Батыс пен Шығыс әдебиетін, философиясын, тарихын жете меңгерген білікті қаламгер. Бірақ өзінің көп білетінін көрсетіп қалуға тырысып, қажетті болсын-болмасын, реті келсін-келмесін оқыған-тоқығанын, әйтеуір, жазған-сызған дүниесінің арасына тықпалай беретіндердің қатарынан емес. Батыс пен Шығыс ғұламаларының ойларын, афоризмдерін, көзқарастарын ең бір зәру тұстарда, айтылған пікірді нығыздай, нықтай түсу керек болған кездерде ғана орынорнымен, мөлшерімен ғана қолданады. «Шын палуанға оңы-солы бәрібір» дегендей, қажет болған жағдайларда Әмірхан ағамыз хадистен де, Хайдеггерден де мысал келтіруге еш қиналмайды. Өйткені өз тақырыбына сай ізденістерін ешқашан тоқтатқан емес.

Мақалаларын оқығанда, сыншының туынды табиғатын тани білетіні сүйсіндіреді-ақ. Кейде автордың өзі тереңдеп ойлана қоймаған нәрселерге мән береді, айқын аңғарады. Ақын немесе жазушы шабыт қайнарында отырып, әлдебір тылсым рух жеткізген, муза үні сыбырлаған, жүрегіне шуақ түсірген дүниені жазып отырып, оны дәл солай сезінбеуі мүмкін. Әйтеуір, сондай құпиялы күйде қаламының ұшына қонған, санасына сәуле шашқан ойды жазып шығады. Мұны сезінетін – нағыз сыншы ғана. Өйткені сыншы да – жазушы. Сыншы да – ақын. Көзі қиядағыны шалатын қырағы жазушы, жан-жүрегі көкте қалықтаған қыран ақын, байқағыш, аңғарымпаз, тылсым сыр иесі. Сондықтан да сыншының кейде автордан артық біліп тұруы, шығарма болмысын тұтас танып тұруы – түсінікті жайт.

«Сөз өнері – әулие өнер» дейді Әмірхан Меңдеке. Өзі әулие тұтқан өнердің әділ сарбазы боп сапқа тұрған күннен бастап, ол осы ұстанымынан айныған емес. Әйтпесе сөз өнері саласында дос-жаран, әріптес-қаламдас, ағайын-туған ол кісіде де жетіп-артылды. Солармен қанаттаса, қатарласа, сыйласа жүріп, бәрібір

жазуға келгенде сол әділдігінен айнымауға барын салады.

Біз өлеңнің, әңгіменің, хикаяттың сыртқы формасы, айтар ойы, түпкі мақсаты деген мәселелерге көбірек мән береміз де, прозадағы қарапайым сөйлемнің астарына жасырынған, өлең жолдарының ара-арасында аңғарылмай қалып қойған құпия мәндерге көңіл бөлмей, өтіп кетіп жатамыз. Әмірхан Меңдеке, көнігі археологтар секілді, біз абайламай басып өтіп кеткен, жапырып кеткен шөптің түбіне қайта шұқшиып, шығарманың біз аңғармай зуылдата оқып өткен тұстарына жіті көз жіберіп, мүлде өзгеше көзқараспен саралай, сараптай назар салады. Ішкі мәнге үңіледі, жай хабарлы сөйлемнің қырыс-қатпарларын қазады, ондағы жасырын ақиқаттарды аршиды.

Қаламгерге жазу қабілетін Жаратқанның өзі береді. Оны қалай алып жүреді, қалай дамытады – оның ақын-жазушының өз тағдыр-талайы біледі. Қаламгер оқу-тоқу, зерттеу-зерделеу, тану-түйсінуге арқылы сол Құдай сыйлаған қабілетін әрі қарай дамытар, бірақ түпкі дәнді шығармашылық адамына Жаратушының өзі егеді. Туынды табиғатын тану, бүге-шігесіне дейін зерттеу, бәрін тарата талдай алу қабілетіне қарағанда, Әмірхан ағамыздан мықты шебер жазушы шығуы да мүмкін еді. Бірақ ол сын жанрын тандады. Өз бойындағы мүмкіндік, қарым-қабілет, дарынның барынша ашылар, мейлінше қажетке жарар сала – осы сын саласы екенін сол Жаратушының өзі сездірген де болар.

«Бір қария үш ұлына жілік ұстатып тұрып: «Мынаны қайсың түк қалдырмай, тазалап аршып, мүжі алсаңдар, соған беремін» депті» деген әпсана бар ғой. Үлкен ұлы «Маған беріңіз, мен мұны құмырсқаның тіліне ілінетіндей ештеңе қалдырмастан тазалап мүжімін» депті. Ортаншысы да «Бұл жілікте бір заманда ет, сіңір болған екен дегенге кісі сенбестей етіп жалтыратып беремін» деп ұмтылыпты. Ал ең кішісі «Әке, жілікті маған беріңіз, мен мұны алдымен жақсылап мүжімін, сосын ішіндегі майын тазалап жеймін, сосын сүйекті шағып, атала ғып ішемін» деген екен. Сонда «Міне, жіліктің нағыз иесі табылды» деп әкесі риза болған екен.

Сыншы да әдеби шығарманы әр тұсынан келіп, әбден талдайды, таразылайды, жілікше шағып, майын алып, ақырында атала ғып ішуге әзір етеді. Өйткені сыншы да – ақын, сыншы да – жазушы, сыншы да – шығармашылық адамы. «Азаптана алмайтын, азаптана білмейтін адамның өнерде жүруі – бекершілік», – дейді Ә.Меңдекенің өзі бір сөзінде. Бұл жерде ол шығармашылық азапты, танымды жетілдірудің азабын, талғамды кемелдендірудің азабын айтып тұр.

«Жалғыздық, сені қайтейін...», «Тіліңді әулие тұт, сөзіңді – пір!» секілді кітаптары, жалпы, әр жазғаны осы шығармашылық азабына тәуекел еткен кез келген қаламгерге үлгі боларлық сыншы, Халықаралық «Алаш» сыйлығының иегері Әмірхан Меңдеке – сол тәтті азапты таңдап алған һәм соның жолында адал еңбек етіп жатқан қаламгер.

Сәкен СЫБАНБАЙ

Modern Approaches to Teaching English to First-Year Students

One of the most significant goals in teaching a foreign language is to develop students' communicative confidence and critical thinking skills.

We are pleased to observe that many first-year students actively participate in discussions and demonstrate a high level of enthusiasm. Their curiosity, sense of responsibility, and willingness to learn inspire us, as educators, to continuously improve our teaching methods.

In this article, we present a round table discussion conducted with the participation of first-year students from the Faculty of Law, alongside international students from Turkey, Turkmenistan, China, Nigeria, and Afghanistan studying at our university. The topic of the round table focused on an analysis of the treatise "The Virtuous City" by the great philosopher Al-Farabi, examined within the framework of Sustainable Development Goal No. 9: "Industry, Innovation and Infrastructure".

The main purpose of the round table was to promote the

ideas and philosophical views of the great thinker Al-Farabi, aimed at developing students' humanistic, cognitive, and independent personal abilities, as well as fostering their spiritual and moral qualities and educational values. The program of the round table included students' views on the following issues: an analysis of the ideas presented in Al-Farabi's treatise "The Virtuous City" concerning the construction of a virtuous society, wise governance, and the role of science and education; the formation of future lawyers' legal awareness, social responsibility, and active civic position; strengthening the values of intercultural dialogue and cooperation within a multinational academic environment.

The event carried significant educational and moral value, aiming to foster students' intellectual curiosity, personal autonomy, and virtuous character, as well as to develop their spiritual and ethical qualities.

Gaikhar MAKHAROVA,
Botagoz BEKMASHEVA,
Foreign Languages Department

On 6 April 2026, the Department of Foreign Languages at al-Farabi Kazakh National University (KazNU) stepped beyond the classroom walls — quite literally. Instructors Shayakhmet A.A. and Januzakova A.A., together with Bukaeva B.Zh., Director of Secondary School named after B. Mailin, organized and led an outreach event titled "Clean Water and Sanitation" in the settlement of Orykty. The event was held as part of KazNU's cooperation with the United Nations and the university's active participation in the implementation of the Sustainable Development Goals.

The venue was lively. Students, teachers, and heads of academic departments from the host school gathered to take part in a conversation that is rarely heard in a typical school setting: why does clean water matter, and what does it have to do with global goals? The organizers presented drawings and posters prepared especially for the occasion by students of the Faculty of Oriental Studies at KazNU — visual, accessible, and clearly made with care. These materials brought SDG 6, the United Nations' sixth Sustainable Development Goal dedicated to

KazNU al-Farabi Faculty Brings UN Water Agenda to Almaty Schoolchildren

clean water and sanitation, close to an audience that might otherwise never encounter it.

What made the event particularly meaningful was the response it generated. Schoolchildren listened, asked questions, and engaged. Teachers and school administrators openly expressed their enthusiasm and support, noting their interest in continuing such collaboration with the university. For KazNU, events like this one are not a formality — they reflect a genuine belief that a university's responsibility extends into the community around it.

The partnership between KazNU and the United Nations around the SDG framework continues to grow in depth and visibility. Initiatives such as "Clean Water and Sanitation" demonstrate that sustainable development is not only a matter of international policy but of local action — and that universities, with their students and faculty, are uniquely placed to carry that message forward.

Assel SHAYAKHMET,
B.BUKAEVA,
Ayan JANUZAKOVA

Why Do We Still Fear Tuberculosis?

We live in a world where biohacking, neural networks, and personalized medicine have become the norm. We track our sleep cycles, count calories in apps, and feel confident that any problem can be solved with a course of vitamins or a few clicks. Against this backdrop, conversations about tuberculosis (TB) seem hopelessly outdated—like something out of 19th-century novels about pale poets.

But here is the reality: while you finish your latte and scroll through your feed, an ancient bacterium that existed in the time of the Egyptian pharaohs remains one of the most effective killing machines in human history. "Koch's bacillus" has adapted to megacities, learned to bypass antibiotics, and is patiently waiting for your immune system to "dip" under the weight of exam season and chronic sleep deprivation. Why, in this age of technology, are we still fighting this war?

For a long time, the disease was considered fatal until 1882, when Robert Koch discovered its pathogen - Mycobacterium tuberculosis. This discovery changed the world: it became clear that we were not fighting unknown forces, but a specific, incredibly resilient bacterium.

Today, the situation is complex. On one hand, mortality rates are falling, but the statistics remain alarming:

- Every year, approximately 10 million people fall ill worldwide.
- About 1.3-1.5 million people die from this disease annually.
- Roughly one-quarter of the global population is infected with latent (dormant) tuberculosis. While they are not currently sick, they are carriers who can "activate" if their immunity weakens.

The greatest modern challenge is drug resistance. The bacterium mutates, and standard medications no longer work against it. This makes tuberculosis a truly modern and dangerous threat once again.

The treachery of this disease lies in the fact that it can be disguised as a common cold or fatigue. The main symptoms are a prolonged cough (lasting more than 3 weeks) with phlegm, a low-grade fever (37.0 - 37.5°C) that lasts for weeks and intensifies in the evening, night sweats (sometimes so severe that you have to change your bedclothes), sudden weight loss and lack of appetite, constant weakness and rapid fatigue.

Who is at risk? Contrary to myths, TB does not only affect "marginalized" groups. Those at risk include people with chronic conditions like diabetes or GI issues, those with weakened im-

munity due to stress, strict diets, or being HIV-positive, and anyone in close contact with an infected person in offices, transport, or at home.

A critical factor is the recovery of people who have had severe respiratory illnesses, such as the flu or COVID-19. Any respiratory illness affects the local immunity of the lungs. If you push through the flu "on your feet" and jump straight back into a heavy workload, your lungs become an ideal target for the mycobacteria that may have been sleeping in your body for years. Full rehabilitation after a cold is

a vital barrier against tuberculosis.

Modern TB control is built on three pillars: vaccination (BCG), early diagnosis (X-rays and Diaskintest), and controlled treatment.

To improve the situation, systemic changes are needed, beginning with the reduction of stigma, because tuberculosis is a medical illness, not a social stain. The fear of judgment often forces people to hide their symptoms, turning them into "silent

spreaders". Improving access to modern diagnostics is also essential - moving from the old Mantoux test to more accurate T-SPOT or Diaskintests helps avoid false positives. Furthermore, treatment adherence is vital: patients must complete the full course (6 to 24 months) to prevent the development of "superbugs" resistant to all drugs.

Your main ally in this invisible war is a stable immune system, which largely depends on your daily habits. Remember that Mycobacterium tuberculosis strongly dislikes well-fed people, so high-quality protein should be the basis of your diet, not just an occasional addition. The environment also plays a huge role: fresh air and ultraviolet light kill Koch's bacillus faster than any chemical antiseptic. In this regard, it is worth ventilating your dorm room or classroom much more often than checking notifications on your smartphone. And, of course, do not underestimate the importance of a good night's sleep, because it is during these hours that the body does its internal work and literally 'repairs' the immune barrier, making you invulnerable to infections.

Tuberculosis is curable, but it is better not to let it get that far. Take care of your lungs - you'll need them to breathe a deep sigh of relief after successfully graduating!

Aruzhan TOKTABEK,
Health Policy and Organization

Паллиативті көмек – негізгі сипаттамасы бойынша, жазылмайтын сырқатқа шалдыққан науқастардың өмірінің соңғы кезеңінде оларға сапалы көмек көрсетіп, емдеу емес, керісінше, науқастың жағдайын максималды түрде жеңілдету. Осы тұста көрсетілетін көмектегі адами фактордың рөлі өте маңызды.

Паллиативті көмек көрсетуде адами фактордың маңызы

Паллиативті көмек тек қана медициналық іс-шараларымен шектелсе, науқастар үшін кейде рухани тұрғыдан өте ауыр келуі мүмкін. Себебі күнделікті қарапайым физикалық күтімдердің орындалуы үшін өзгенің көмегіне жүгінуге кез келген адамға моральдық тұрғыдан ауыр келеді. Яғни тұрмыс-тіршілігінің біреуге байлануы, психологиялық жағынан науқастың онсыз да жүдеген психикасын шаршатады. Осы тұста паллиативті көмекті көрсетуші әрбір адамның көзқарасы, жылы лебіз танытуы және жанға жылу ұялататын сөзі науқасқа өмірінің осы бір қиын-қыстау кезеңдерінде үлкен демеу болады. Себебі дерттің белгілерімен күресетін дәрі-дәрмектік терапия болса, жанға дауа болары – шын эмпатия және жылы сөз. Ал енді шын эмпатия мен қолдау болатын жылы сөз шығу тегін көбіне адамгершілік, мәдениет және тәрбиеден алады. Адами фактор науқастың күтіміне жауапкершілікпен қараумен шектеліп қана қоймай, оған өзінің де қоғамнан қалыспай, толыққанды тіршілік жасауға құқылы екенін сездіру.

Паллиативті көмектің түп мақсаты – адами факторды танытып, сырқаты салдарынан өмірден түңіліп, жақсыдан күдер үзген науқастарды жұбату және жақсылыққа сендіру. Паллиативті көмекке жүгінген пациенттер арасында күйбің тіршіліктің қамымен өмірінің көп бөлігін өткізген науқастар болады. Олар қанша жерден жақсы адам болса да, жадында қалатындай естеліктері аз болуы мүмкін. Тіпті артында мардымды із қалдыра алмағанына іштей қамығатын да науқастар болады. Олар өміріне маңызсыз баға беруі мүмкін. Көптеген жазылмайтын онкологиялық сырқаттардың да шығу себебі осында. Адам өз-өзіне көңілі толмай, іш-құса болып, іштей тынады. Осы сәтте паллиативті көмекті объективті және инвазивті іс-әрекеттермен шектеп қана қоймай, субъективті түрде де көмек беру қажет. Яғни науқастармен шынайы сөйлесу, оларды

зейінмен тыңдай білу, сан түрлі ауырсынуды басауын дәрі-дәрмек, морфиннің үлкен дозасынан да артық пайда беріп, жағдайын жеңілдетуі мүмкін. Паллиативті көмекке жүгінген науқас өз дертінің соңғы нүктесін біледі. Өз-өзіне көңілі толмаған науқастар «берілген мүмкіндіктерді барынша пайдалана алдым ба және толыққанды өмір сүрдім бе» деген сұрақтарға жауап іздеумен болады. Осы тұста паллиативті көмек көрсетіп жатқан адамның тарапынан үлкен көмек – науқасты жұбату. Адамның жүріп өтетін жолы үнемі түзу әрі ұнамды бола бермейтінін түсіндіру. Сондай-ақ паллиативті көмекке жүгінетін науқастарға күтім көрсетуде отбасы мен қамқоршылары үлкен рөл атқарады. Көптеген пациенттерде «отбасыма масыл болдым» деген негативті ой, сезім болады. Сөйкесінше, бұл фактор паллиативті көмектің сапасын төмендетуі мүмкін. Демек паллиативті көмек көрсетуші маман науқастың жақындарымен коммуникация орната білуі тиіс. Себебі көптеген адамдар өмірінің соңғы сәтінде өзінің туған-туысы мен бауырларын ғана іздейді. Науқастың отбасындағы маңызын және өлімнің табиғи фактор екенін қамқоршыларына да дұрыс түсіндіре білу маңызды.

Қорытындылай келе айтарымыз, паллиативті көмек науқас үшін өмірінің соңғы кезеңі болса да, оның өзін есте қаларлықтай әрі адам өзіне разы болатындай жеңіл және көркем түрде өткеруге болатынын жеткізу. Яғни дерт адами факторларды толыққанды көрсетуге кедергі болмауы қажет.

Ақжарқын ҚҰЗБАЕВА,
Денсаулық сақтаудағы саясат және ұйымдастыру кафедрасының 4-курс студенті

Тұрақты даму мақсаттарының «Жақсы денсаулық және әл-ауқат» бағыты аясында химия және химиялық технология факультетінде «Наша-қорлықтың әлеуметтік-экономикалық зардабы және отбасына әсері», «Депрессия және суицид» тақырыптарында «Керемет» медициналық орталығының меңгерушісі Еркебұлан Жақсыхановпен кездесу өткіздік.

Нашақорлықтың әлеуметтік-экономикалық зардабы өте ауқымды. Оның әсері тек тұрмыстық деңгейде ғана емес, мемлекеттің даму деңгейіне де теріс ықпал етеді. Сондықтан нашақорлықтың адам өміріне, қоғамға және экономикаға тигізетін ықпалы туралы терең талдау жасау аса маңызды.

Бұл дерттің басты әрі ең қауіпті зардабы – адамның психоәлеуметтік күйзелісі. Нашақор адам жеке өмірінде көптеген қиындыққа тап болады. Бұл олардың отбасыларына да үлкен ауыртпалық туғызады. Олар қоғамның толыққанды мүшесі болудан қалып, отбасы мен қоғамның өзге мүшелерімен қарым-қатынасы бұзылады. Әлеуметтік байланыстардың үзілуі, депрессия, психикалық ауытқулар сияқты проблемалар нашақорлардың өмірін қиындата түседі.

Нашақорлық көбіне жастар арасында кең таралған. Бұл жастардың білім алуына, жұмысқа орналасуына және болашақ өміріне теріс әсер етеді. Сонымен қатар жастар арасында нашақорлықтың таралуы жалпы қоғамның болашақ даму деңгейіне кері әсерін тигізеді. Ол тек жеке тұлғаға емес, қоғам мен мемлекетке де ауыр зардап алып келеді. Бұл мәселені шешу үшін барлық деңгейде кешенді шаралар қабылдануы тиіс: құқықтық, медицина-

Қазіргі заманда телефон мен интернетсіз өмірді елестету қиын. Әсіресе жасөспірімдер үшін әлеуметтік желі – күнделікті өмірдің бір бөлігі. Олар желі арқылы достарымен сөйлеседі, ой бөліседі, сурет салады, видео жүктейді. Алайда осы виртуалды әлемнің көлеңкелі жағы да бар. Соның бірі – кибербуллинг.

Кибербуллинг дегеніміз – интернет арқылы қорлау, мазақтау, әдейі кемсіту немесе психологиялық қысым көрсету. Бұл жай ғана әзіл емес. Кейде бір ғана жазылған пікір немесе таратылған сурет адамның жан дүниесіне ерекше әсер етуі мүмкін. Әсіресе жасөспірімдерге бұл өте ауыр тиеді. Себебі бұл кезеңде олар өзін іздеп, қоғамнан орнын табуға тырысып жүреді.

Бұрын мектеп қабырғасында болатын буллинг сабақ біткен соң тоқтайтын. Ал қазір жағдай басқаша. Интернет арқылы жасалған қысым тәулік бойы жалғасуы мүмкін.

Кибербуллингтің ең қауіпті тұсы – оның жасырын түрде жасалуы. Әлеуметтік желіде жалған аккаунт ашып, басқа адамды қорлау оңай. Көп жағдайда буллинг жасаған адам өз әрекетінің салдарын ойламайды. Ол үшін бұл

Нашақорлықтың зардабы өте күрделі

лық, әлеуметтік қолдау және алдын алу жұмыстары. Тек бірлескен күш-жігер арқылы ғана нашақорлықтың зардабын жоюға және қоғамда оның таралуына тосқауыл қоюға болады.

Депрессия – адамның көңіл күйіне, ойлау жүйесіне және мінез-құлқына әсер ететін кең таралған психикалық бұзылыс. Ал суицид – көбіне терең психологиялық күйзелістің, үмітсіздіктің және жалғыздықтың салдары. Бұл екі мәселе өзара тығыз байланысты және қазіргі қоғамда өзекті әлеуметтік проблемаға айналып отыр. Сондықтан жоғары оқу орындарында психологиялық қолдау қызметтерін күшейту маңызды. Кездесу барысында осындай өзекті мәселелер талқыланып, ашық әңгіме аясында студенттерді толғандыратын мәселелер көтерілді, нашақорлықтың алдын алудың негізгі жолдары туралы сөз қозғалды. Қазіргі кезде студент жастардың неліктен депрессияға түсетіні, өзіне қол жұмсаудың себеп-сал-

дары туралы біршама мәселе тілге тиек етілді. Дәрігер-маман студенттердің сұрақтарына жүйелі түрде жауап беріп, көптеген мысалдар келтірді.

Бұл іс-шараны ұйымдастыруға Жалпы және бейорганикалық химия кафедрасының доценттері Л.Бейсембаева, О.Пономаренко, Б.Балғышева атсалысты. Сонымен қатар факультеттің әлеуметтік-тәрбие жұмыстары жөніндегі деканның орынбасары Г.Жақсылықова қатысты. Жалпы, студенттерге осындай дәріс түрлерін ұйымдастыру өте қажет. Әсіресе 1-курс студенттері жан-жақтан келіп, жаңа ортаға үйренісе бастағанда оларға бағыт беру, түрлі түйткілдерді түсіндіру, жеке тақырыптарда дәріс оқу өте пайдалы. Соның ішінде нашақорлық – қазіргі заманның ең өзекті тақырыптарының бірі.

Роза РЫСҚАЛИЕВА,
Жалпы және бейорганикалық химия кафедрасының доценті

Кибербуллинг – психологиялық қысым көрсету

жай ғана «әзіл» болуы мүмкін. Бірақ қарсы тарап үшін бұл үлкен соққы.

Бұл жерде мәселенің түп-тамыры – жауапкершіліктің аздығында. Интернетте отырған кезде кей адамдар өз сөзінің салмағын ұмытып кетеді. Бетпе-бет айта алмайтын сөзді экранның ар жағынан жазу оңай. Алайда әр сөздің артында тірі адам тұрғанын есте сақтау керек.

Жасөспірімдер көбіне ата-анасына немесе мұғаліміне бұл туралы айтпайды. Олар түсінбей қалады деп қорқады немесе ұялады. Кейде түйінді «өзім шешемін» деп ойлайды. Бірақ үнсіз қалу жағдайды ушықтыруы мүмкін. Сондықтан ең алдымен сенімді адамға айту маңызды. Бұл әлсіздік емес, керісінше, батылдық.

Кибербуллингтің алдын алу үшін не істеуге болады? Біріншіден, цифрлық мәдениетті қалыптастыру қажет. Әрбір қолданушы интернет этикасын білуге тиіс. Екіншіден, ата-аналар балаларымен ашық сөйлесуі керек. Тек бақылап қана қоймай, сенімді қарым-қатынас орнату маңызды.

Үшіншіден, мектептерде ақпараттық қауіпсіздік пен интернет әдебі туралы арнайы сабақтар көбірек өткізілсе, артық болмас еді.

Тағы бір маңыздысы – әлеуметтік желідегі қауіпсіздік бап-тауларын дұрыс қолдану. Жеке парақшаны жабық режимге қою, күмәнді адамдарды достар тізіміне қоспау, жеке ақпаратты жарияламау – қарапайым тәсіл, бірақ тиімді қадамдар.

Ғаламтор – үлкен мүмкіндік. Бірақ оны қалай қолданатынымыз өзімізге байланысты. Әрқайсымыз экранның ар жағында сезімі бар адам отырғанын ұмытпауымыз керек. Қарапайым құрмет пен жауапкершілік арқылы біз кибербуллингтің алдын ала аламыз. Жасөспірімдердің қауіпсіз ортасын қалыптастыру – барлығымыздың ортақ міндетіміз.

Динара СӘНДІБЕК,
ақпараттық технологиялар және жасанды интеллект факультетінің оқытушысы
Ділһаз КӨПЖАСАРОВА,
4-курс студенті

Қолданбалы механика бойынша олимпиада жүлдегерлері

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың механика-математика факультетінің студенттері Санкт-Петербург политехникалық университетінде өткен қолданбалы механика бойынша халықаралық қатысушылары бар Бүкіл-ресейлік студенттік олимпиадада жоғары нәтиже көрсетіп, жүлделі орындарға ие болды.

Байқауға Ресей мен ТМД елдеріндегі 19 жоғары оқу орнынан 23 команда қатысып, 100-ден астам студент өзара бақ сынады. Қатысушылар теориялық механика және материалдар кедергісі бойынша күрделі есептерді шешіп, инженерлік қабілеттерін тәжірибе жүзінде көрсетті. Сонымен қатар инженерлік чемпионат аясында шектеулі уақыт ішінде көпір моделін жобалау және оның жүк көтергіштік қабілетін сынау тапсырмасы орындалды.

Іс-шараны Санкт-Петербург политехникалық университетінің Физика-механика институты және «Цифрлық инжиниринг» озық инженерлік мектебі ұйымдастырды. Олимпиада Координациялық кеңес, техникалық университеттер қауымдастығы және инженерлік білім беру саласындағы федералдық әдістемелік бірлестіктің қолдауымен өтті. Ғылыми-әдістемелік жетекшісі – Н.Э.Бауман атындағы ММТУ профессоры Алексей Покровский.

Бұл олимпиада тек білім жарысы ғана емес, сонымен қатар инженерлік ойлауды дамытуға, инновациялық шешімдер табуға және халықаралық академиялық ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған маңызды алаң болды. Осы тұрғыдан алғанда, ол БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарына тікелей сәйкес келеді. Атап айтқанда ТДМ 4 – Сапалы білім беру, ТДМ 9 – Индустрия, инновация және инфрақұрылым, ТДМ 17 – Серіктестік арқылы мақсаттарға жету бағыттарын жүзеге асыруға ықпал етеді.

Олимпиада барысында студенттер заманауи инженерлік шешімдермен жұмыс істеп қана қоймай, жетекші ғалымдардың дәрістерін тыңдап, Санкт-Петербург политехникалық универси-

тетінің ғылыми мектептерімен және тарихымен танысты. Сондай-ақ университет мұражайына экскурсия жасады.

Қорытынды нәтижелер бойынша ҚазҰУ студенттері жоғары жетістікке жетті: бірінші команда (Акерке Сұлтанмұрат, Нұртас Жұмағали, Райымбек Найманов, Алтынбек Абай) II орынды иеленсе, екінші команда (Елжас Есен, Алтынай Құдайбергенова, Рүстем Махмұт, Бауыржан Сайлаубаев) III орынға ие болып, дипломдармен марапатталды. Командалардың ғылыми жетекшісі Бірлік Майронұлына ерекше алғыс білдірді.

Университеттің осы жетістікке қосқан үлесі мен студенттерді дайындаудағы қолдауы үшін ҚазҰУ ректоры Ж.Түймебаевқа ұйымдастырушылар тарапынан алғыс хат табысталды. Бұл жетістік ҚР-да іске асып жатқан «2024-2028 жылдарға арналған машина жасау саласын дамыту жөніндегі кешенді жоспармен» де тікелей үндеседі. Аталған мемлекеттік бағдарлама аясында механика, машина жасау және робототехника бағыттары бойынша білікті инженер кадрларын даярлауға ерекше назар аударылуда.

ҚазҰУ студенттерінің мұндай халықаралық деңгейдегі олимпиадаларда жетістікке жетуі – еліміздің инженерлік білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттырып, машина жасау саласын дамытуға қажетті жоғары білікті мамандарды даярлау міндеттерінің сәтті жүзеге асып жатқанын көрсетеді.

Динара ТУРАЛИНА,
ф.-м.ғ.к., ассистент-профессор
Механика кафедрасы

Табиғи қауіп-қатерді зерттеген жас ғалым

Табиғи қауіп-қатерлердің алдын алу мен олардың салдарын бағалау – қазіргі ғылым алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі. Бұл бағытта жас ғалымдар да белсенді ғылыми ізденіс жүргізіп келеді. Алматы қаласында өткен республикалық ғылыми конференцияда Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың география және табиғатты пайдалану факультетінің 3-курс студенті Балауса Жұмахан сейсмикалық процестердің геоэкологиялық салдарын зерттеген ғылыми жұмысын таныстырды.

«Студент және ғылым: болашаққа көзқарас» атты XXVI республикалық студенттік ғылыми конференция жас зерттеушілердің ғылыми ізденістерін таныстыруға арналған маңызды алаңға айналды.

Еліміздің түрлі жоғары оқу орындарынан келген студенттер қатысқан жиын барысында экология, инженерия, урбанистика, сәулет және табиғи қауіп-қатерлерді зерттеу бағытындағы өзекті мәселелер талқыланды.

Конференцияның пленарлық отырысында «Табиғи-техногендік қауіп-қатерлер» білім беру бағдарламасының 3-курс студенті Балауса Жұмахан «Түркістан облысындағы сейсмикалық процестер және олардың геоэкологиялық салдары» тақырыбында баяндама жасап, өз зерттеу нәтижелерін таныстырды.

Бүгінде табиғи-техногендік қауіп-қатерлер мәселесі әлемдік ғылыми қауымдастықтың назарындағы маңызды бағыттардың бірі. Осы тұрғыдан алғанда, өңірлік деңгейде сейсмикалық процестерді зерттеу ерекше маңызға ие. Түркістан облысы геологиялық құрылымы күрделі аумақтардың қатарына жатады. Сондықтан жер қыртысындағы қозғалыстар мен олардың табиғи ортаға ықпалы мәселесін ғылыми тұрғыдан талдау өңірдің геоэкологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін маңызды.

Жас зерттеушінің айтуынша, мұндай зерттеулер табиғи процестердің ерекшеліктерін түсінуге ғана емес, сонымен қатар олардың ықтимал салдарын алдын ала бағалауға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде табиғи қауіп-қатерлердің алдын алу, қоршаған ортаны қорғау және аумақтың тұрақты

дамуын қамтамасыз ету үшін ғылыми негіз қалыптастыруға жол ашады.

Мамандардың пікірінше, мұндай ғылыми конференциялар жас зерттеушілердің ғылыми ой-өрісін кеңейтіп қана қоймай, олардың ғылымға деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар студенттердің ғылыми зерттеулерге белсенді қатысуы – еліміздің ғылыми әлеуетін дамытуға қосылатын маңызды үлес.

Жас ғалымдардың ғылыми ізденістері болашақта табиғи қауіп-қатерлерді зерттеу мен оларды басқару бағытындағы ғылыми жұмыстардың дамуына жаңа серпін беретіні сөзсіз.

Ақтоты ӨТЕПҚЫЗЫ,
Картография және
геоинформатика
кафедрасының оқытушысы

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
**Әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Басқарма Төрағасы – Ректоры
Жансейіт ТҮЙМЕБАЕВ

Ақпарат және коммуникациялар
департаментінің директоры
Қаншайым БАЙДӘУЛЕТ

Бас редактор: Гүлнар ЖҰМАБАЙҚЫЗЫ
Жауапты хатшы-дизайнер: Талғат КІРШІБАЕВ
Тілшілер: Қайыржан ТӨРЕЖАН,
Гүлзат НҰРМОЛДАҚЫЗЫ
Фототілші: Марат ЖҮНІСБЕКОВ
Корректор: Күләш ҚАДЫРБАЕВА

МЕКЕНЖАЙЫ:

• 050040, Алматы қ., Әл-Фараби даңғылы, 71,
ректорат, 3-қабат, №305, 307 бөлме.
Байланыс телефоны: 377-33-30,
ішкі: 32-27, 32-28, тікелей: 377-31-48.

• Электронды мекенжай:
kaznugazeta@gmail.com

• Газет редакцияның компьютер
орталығында теріліп, беттелді.
«Алматы-Болашақ» АҚ баспаханасында
басылды.

Кезекші редактор: Гүлзат НҰРМОЛДАҚЫЗЫ

Бағасы келісім бойынша.

Газетке жазылу индексі: **64787**

Таралымы – 2000

Тапсырыс №1061

• Жарияланған мақаладағы автор пікірі
редакцияның көзқарасын білдірмейді.

• Редакцияға түскен қолжазба қайтарылмайды,
үш компьютерлік беттен асатын материалдар
қабылданбайды.

• «Qazaq universitetine» жарияланған мақала
көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы міндетті.

• Жарнама мәтініне жарнама беруші жауапты.